

Ing. arch. Martin Rosa, Ing. arch. Kamil Mrva: Tři projekty a jedna zkušenost

Vyhrát architektonickou soutěž. Sen, po kterém však v našem prostředí často přichází vystřízlivění. Proč se jen málokdy podaří přispět ke kráse měst něčím, co vzejde z transparentního architektonického klání? A má smysl vstoupit do téže řeky i podruhé či potřetí? Poté, co architekt doslova „skončí“ v soutěži rovnou na místě nejvyšším?

Soutěž končící úspěchem

Má první soutěž byla zároveň prvním úspěchem. V roce 2008 jsem spolu s architektem Janem Kratochvílem získal Cenu Petra Parléře za návrh revitalizace městského hřbitova ve Vítkově. Volba tématu nebyla náhodná – prostředí, ve kterém se nacházela soutěžní lokalita, v nás svým způsobem rezonovalo. Ať už to bylo mně blízké město Vítkov, nebo prostředí Sudet jako takové. Možná právě proto práce na návrhu probíhala docela snadno. Po odhalení některých širších vztahů a seznámení se s pod nánosy desetiletí již poněkud ukrytou strukturou samotného hřbitova jsme se pustili do odstraňování toho, co tuto strukturu narušovalo, a naopak doplňování nových soudobých prvků, při němž jsme však měli na paměti práci našich předků. Vítězství v této soutěži pak bylo jedním z impulsů mého vstupu do každodenní architektonické praxe.

Následujícího ročníku soutěže jsem se už zúčastnil spolu s architektem Kamilem Mrvou. Volba tématu byla opět velmi jednoduchá – soutěžní lokalita, horní nádvoří štramberského hradu se známou Trúbou, se nacházela jen několik kilometrů od našeho ateliéru. Podobně jako v předchozím případě, i zde jsme se důkladně seznámili s historií a kontextem místa a na základě toho navrhli jeho vyčištění od všech nepatřičných prvků a doplnění prvky novými. Návrh i tentokrát zaznamenal úspěch, získali jsme Cenu za přínos k rozvoji města.

Prozatím naposledy jsme se pokusili získat Cenu Petra Parléře v loňském roce, opět s Kamilem Mrvou a studentem Jakubem Červenkou. Volba tématu tentokrát padla na Sušilovo náměstí v jihomoravském městě Rousínov. Při několika návštěvách jsme se seznámili nejen se soutěžní lokalitou, ale i s jejím okolím a na základě toho jsme se opět odhodlali k návrhu spočívajícímu ve “vyčištění” prostoru náměstí a jeho následného sjednocení a doplnění novými prvky. Návrh tentokrát žádnou z cen nezískal, nicméně postoupil mezi tři finalisty ve své kategorii a v rámci samotného tématu byl alespoň ve výroku poroty hodnocen jako nejzdařilejší.

Především vítězství s návrhem revitalizace vítkovského hřbitova vzbudilo velmi pozitivní reakce a zájem nejen odborných médií. Proto jsme v tomto i v dalších dvou případech doufali v možnost podílet se na následné realizaci našeho návrhu. Toto očekávání však nakonec vyšlo víceméně naprázdno.

Vedením města Vítkova jsme po necelém roce od veřejné prezentace našeho návrhu byli požádáni po předložení nabídky na vypracování dokumentace pro územní rozhodnutí. Následně však bylo vypsáno výběrové řízení na dodavatele všech stupňů projektové dokumentace, kterého jsme se však rozhodli neúčastnit kvůli ne zcela výhodným podmínkám (dlouhodobá práce bez jakýchkoliv záloh není pro začínající architekty příliš reálnou vyhlídkou). Doufali jsme alespoň v možnost konzultovat případné zásahy do našeho autorského díla ze strany zpracovatele navazujícího projektu, ale ten nás oslovil až poté, co jeho práci, v rámci které naše řešení zcela zásadně pozměnil, začal komplikovat Národní památkový ústav. Po několika telefonických a e-mailových výměnách názorů jsme dosáhli alespoň zapracování některých podstatných aspektů našeho původního návrhu. Ovšem že bez nároku na jakýkoliv honorář nebo alespoň pozvání k plnohodnotnému jednání všech zúčastněných stran.

Realizaci revitalizace horního nádvoří štramberského hradu dle našeho návrhu zhatilo vystřídání vedení města, které vedlo k nechuti zabývat se aktivitami vedení předchozího.

Teprve v případě rousínovského náměstí jsme byli – po veřejné prezentaci všech návrhů, která vyvolala docela značný zájem místních obyvatel, a díky podpoře ze strany Společnosti Petra Parléře – osloveni ke spolupráci při následné realizaci rekonstrukce náměstí, pro kterou byl náš návrh vybrán jako podklad. Vedení města se podařilo přesvědčit, že je především nutno dopracovat samotnou studii včetně zapracování jejich požadavků, které nemohli uplatnit v průběhu soutěže. Ve velmi krátkém termínu jsme návrh rozpracovali a nyní konzultujeme projekční práce jednotlivých etap rekonstrukce.

Proč?

Tři soutěže, tři větší či menší úspěchy a jen v jednom případě alespoň spolupráce na dalším postupu vedoucím k realizaci našeho návrhu. Proč tomu tak je?

Především je to naše nezkušenost. S návrhem revitalizace hřbitova ve Vítkově jsme se spolu s Janem Kratochvílem soutěže účastnili coby víceméně čerství absolventi fakulty architektury. Taktéž u dalších ročníků, kdy jsem se na návrzích podílel v týmu Kamila Mrvy, jsme narazili na úskalí vyplývající z naší nezkušenosti s fungováním veřejných zakázek. Nicméně spíše než o nezkušenosti bych asi měl hovořit o naivitě. Lze se odvolávat na nezkušenost, když jsme mnohdy učinili rozhodnutí taková, která by v dobře fungující společnosti bezesporu vedla ke zdárnému výsledku?

Druhou příčinou je nedostatečná podpora ze strany politického vedení města. Na nejvyšších postech ve vedení měst chybí skutečně osvědčení představitelé mající určitou vizi a odvahu, přesahující horizont jednoho volebního období. Jak jsme zjistili, přihlášení dvou ze tří námi rozpracovávaných témat do soutěže o Cenu Petra Parléře iniciovali lidé, kteří nebyli nejvyššími představiteli města, a tedy stejně neměli příliš možností ovlivnit další postup vedoucí k realizaci nejlépe hodnocených návrhů.

Problematický je i pohled na soutěžní návrh jako na plnohodnotnou architektonickou studii. Práce na studii a na soutěžním návrhu se však liší. Dokončení studie vyžaduje intenzivní oboustrannou komunikaci, zapracování mnoha připomínek, které obvykle vyplynou na povrch až v průběhu práce. Obvyklý rozsah návrhu zasláného do soutěže je oproti studii omezený. V soutěžním návrhu je často nutno upřednostnit a zdůraznit jen určité dílčí aspekty, které jsou podstatné především pro rozhodování poroty. Do podoby architektonické studie je tedy soutěžní návrh nutno nejdříve dopracovat.

Stávající systém zadávání veřejných zakázek ve většině případů vede k vypisování veřejných obchodních soutěží s hlavním kritériem výběru v podobě nabídnuté ceny díla. Často to vede k výběru projektanta jiného, než je autor původního návrhu. Možnost zadat zakázku v jednacím řízení bez uveřejnění, kdy je okruh oslovených omezen na oceněné účastníky předchozí architektonické soutěže, je mnohdy nevyužita kvůli obavám z netransparentnosti, za kterými se však obvykle skrývá snaha nekomplikovat si své politické postavení. Bohužel v některých případech - a bylo tomu tak i v minulých ročnících soutěže o Cenu Petra Parléře - je tato možnost díky jejímu charakteru vyloučena zákonem.

V neposlední řadě vše často doprovází nerespektování autorských práv. Velkou roli zde hraje neznalost této problematiky a neochota ji řešit - ať už na straně investora, nebo projektanta, který navazuje na předchozí práci jiného architekta. Nejlépe to asi vystihuje jeden z posledních výroků v komunikaci mezi mnou a zpracovatelem projektu revitalizace vítkovského hřbitova, kterého jsem opakovaně žádal o respektování našeho autorského díla: „... podotýkám, že spolu nemáme

žádný smluvní vztah, který by nás zavazoval k projektování podle Vašich představ.”

Má to smysl?

Portugalský architekt Eduardo Souto de Moura údajně vyhrál každou osmou soutěž, které se účastnil. Následně však byl realizován jen každý čtvrtý z těchto vítězných návrhů. Podobně i architekt Steven Holl v jednom nedávném rozhovoru přiznal obdobně pesimisticky vyznívající skóre – realizován je jen asi každý třicátý soutěžní návrh, na kterém jeho studio pracovalo. Jak vyplývá z těchto dvou náhodně vybraných příkladů, účast v architektonické soutěži není zrovna nejefektivnější metodou, jak se dostat k zajímavé zakázce. Má-li architektonické soutěžení nějaký smysl, je ho třeba hledat i někde jinde.

Každodenní práci se architekt neustále posouvá po jednotlivých krocích kupředu. Každá zakázka je jiná, každá přináší něco nového. Architektonická soutěž je ale obvykle větším skokem. Vysoká motivace, řešení úlohy vymykající se každodenní práci, nutnost dobře zvládnout prezentaci návrhu – to vše vede k velkému nasazení a i z neúspěšné (či dokonce nakonec neobeslané) soutěže je možné následně čerpat mnoho podnětů pro další práci.

Architektonická soutěž je ideálním způsobem, jak vybrat nejvhodnější řešení konkrétní úlohy, přičemž hlavním hodnotícím kritériem může být kvalita namísto jiných kvantitativních ukazatelů. Soutěž zároveň přináší různé pohledy a přístupy k řešení předmětu jejího zadání. Ty mohou posloužit nejen jako podklad pro následnou realizaci, ale u specifických ideových soutěžích mohou plnit velmi dobře roli podkladu pro následnou širší debatu o smyslu, účelu a podobě chystané investice. Je to zároveň nejlepší nástroj pro generování elit – které se pak mohou stávat vhodným okruhem oslovovaných pro užší vyzvané soutěže. A zároveň mohou být nejen výsledky, ale i samotný průběh či příprava architektonické soutěže ideálním prostředkem pro zlepšení povědomí o architektuře v celé společnosti.

Právě tyto zdánlivě vedlejší a méně podstatné aspekty jsou dle mého názoru důvodem, proč má smysl nadále se účastnit architektonických soutěží, byť je naděje na získání navazující zakázky relativně malá. Moc dobře vím, že u nás tato vedlejší hlediska příliš nefungují – a co více, dokonce nemám pocit, že by je brali vážně i vyhlášovatelé soutěží či samotná Česká komora architektů, byť by měla být podstatou mnoha soutěží, u nichž je hned na počátku jasné, že případná realizace bude velmi obtížná, či dokonce rovnou nemožná. Nicméně nadále zůstávám optimistou a domnívám se, že vše se stále zlepšuje, byť jen po malých krocích.

¹ <http://www.archdaily.com/225046/2011-pritzker-laureate-eduardo-souto-de-moura-facing-unemployment/>

² <http://www.archdaily.com/269251/steven-holl-interview-not-a-signature-architect-andrew-caruso/>